

ISSN 2518-7503

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Рівне – 2017

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Засновано у 2013 році

Рівне – 2017

ISSN 2518-7503
УДК 159.9+316.6
П 86
ББК 88

Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 8 / упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне : РДГУ, 2017. – 318 с.

**Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи» включено до
Переліку наукових фахових видань України з психології**
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016, № 1222) .

Свідоцтво про державну реєстрацію: **Серія КВ № 18713-7513 Р**

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Відповідальний секретар:

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім. Г.С. Костюка.

Лєволицький Тадеуш – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти ректор Вищої педагогічної школи м. Варшава (Республіка Польща).

Шугаєва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Камінська Ольга Володимирівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Ставицький Олег Олексійович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. академіка Степана Дем'янчука.

Немеш Олена Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової і педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Кулаков Руслан Станіславович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Назаревич Вікторія В'ячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: **проф. Павелків Р. В., доц. Корчакова Н. В.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Журавльова Лариса Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету ім. І. Франка.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №4 від 30 березня 2017 року)

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

2. Psihologija sostojanij : hrestomatija / sost.: T. N. Vasil'eva, G. Sh. Gabdreeva, A. O. Prohorov ; pod red. A. O. Prohorova. – M. : PER SZ ; SPb. : Rech', 2004. – 608 s.
3. Savchyn M. V. Vikova psihologija : navch. posib. / M. V. Savchyn, L. P. Vasylenko. – 2-ge vyd. – Kyi'v, 2009. – 360 s.
4. Terlec'ka A. G. Psihologija zdorov'ja: art-terapevtychni tehnologii' : navch. posib. / A. G. Terlec'ka. – Kyi'v : Slovo, 2016. – 128 s.
5. Sheremet M. K. Diagnostyka zdatnosti do tvorchoho samovyrazhennja doskil'nykiv iz porushennjam movlennja : navch.-metod. posib. / M. K. Sheremet, M. V. Lepetchenko. – Kyi'v : Slovo, 2014. – 128 s.
6. Jakovleva E. L. Psihologija razvitija tvorcheskogo potenciala lichnosti / E. L. Jakovleva – M. : SMART, 1997. – 179 s.
7. Jas'kova A .O. Tehnologii' formuvannja tvorchoi' osobystosti : [materialy z dosvidu vykorystannja] / A. O. Jas'kova. – Polonne, 2013. – 25s.
8. <http://www.dcp.org.ua/parents/reabil/art.html>

Hrytsiuk I.M. ART THERAPY IN THE WORK OF APPLIED PSYCHOLOGIST WITH THE CHILDREN WHO HAVE EMOTIONAL DISORDERS

The article is dedicated to the analysis of the negative emotions and related emotional processes among the children of different age; and the peculiarities of their extreme display or inability to control these emotions. An emotional component is an important part of the self-concept of the individual because it affects the course of the processes of regulation and activity performance, an attitude towards others, a success in learning and art. The emotional arousal causes an extreme stress, disorganizes the child, causes difficulties in the interaction with adults and peers. The emotional states are important indicators of overall personality development and they are one of the most essential elements of success, as a cognitive and behavioral sphere of personality are balanced because of emotional self-awareness and self-regulation. Art-therapy techniques influence successfully child's emotions and feelings. They are a source of positive, non-judgmental self-acceptance, self-realization, encouraging to positive thinking and the desire to know yourself for maximum success in life and self-actualization.

The main attention of remedial art-therapy is given to the child's attitude to his/her activities, drawings, playing musical instruments and etc. The main task of psychology expert is aimed at developing child's work motivation, selection of art-therapy techniques for better formation of motivational sphere of children.

Key words: *emotional process, emotional arousal, the degree of self-control, art therapy, isotherapy, play therapy, personality of the child, emotional trait.*

УДК 159.923:[17.023.33:005.336.2]

О.О. ДЕМЧУК, В.В. ЛАЗАРЧУК

ЖИТТЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПІДГРУНТЯ ВЛАСНОЇ ЖИТТЄВОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ

У державній програмі модернізації освіти компетентнісний підхід оголошується одним з важливих концептуальних положень оновлення її змісту. При цьому в якості центрального виокремлюється поняття «життєвої компетентності» як таке, що має інтегративну природу та забезпечує ефективність функціонування особистості у соціумі. Освітня система сучасного суспільства покликана відповідати на потреби суспільства в різноманітних компетентностях високого рівня. Процеси формування життєвої компетентності особистості мають власні вікові, психологічні, структурні та динамічні закономірності, на висвітлення яких спрямоване означене дослідження.

Ключові слова: *життєва компетентність, професійна успішність, особистість, навчання, життєтворчість, особистісна зрілість, самореалізація.*

В государственной программе модернизации образования компетентностный подход объявляется одним из важных концептуальных положений обновления его содержания. При этом в качестве центрального выделяется понятие «жизненной компетентности» как имеющее интегративной природе и обеспечивает эффективность функционирования личности в социуме. Образовательная система современного общества призвана удовлетворять потребности общества в различных компетентностях высокого уровня. Процессы формирования жизненной компетентности личности имеют собственные возрастные, психологические, структурные и динамические закономерности, на освещение которых направлено обозначен исследование.

Ключевые слова: *жизненная компетентность, профессиональная успешность, личность, обучение, життєтворчество, личностная зрелость, самореализация.*

Постановка проблеми. Особливості реалізації на практиці вершинних проявів особистості – відповідальності, свідомості, духовності та творчого потенціалу особистості визначаються і розробляються новим психологічним напрямом – психологією життя, що ґрунтується на парадигмі життєтворчості. За такого підходу особистість розглядається як суб'єкт життєтворчості, який творчо розробляє та здійснює свій

особистий життєвий проект, а також відповідає за свою долю. Процеси формування життєвої компетентності особистості мають власні вікові, психологічні, структурні та динамічні закономірності, на висвітлення яких спрямоване означене дослідження. Проте досить часто перебіг цих процесів відбувається стихійно, що може викликати різного роду дезадаптації особистості в соціумі. Вочевидь спеціалісти з розв'язання таких проблем – майбутні практичні психологи – в першу чергу повинні самі мати не тільки високий фаховий рівень, але й високу життєву компетентність як підґрунтя власної життєвої і професійної успішності.

Психологія життя характеризується трьома завданнями: досліджує першооснову індивідуального існування людини як прояву її соціального буття; розкриває психологічні механізми індивідуального життєздійснення; вивчає шляхи досягнення повноти й цілісності індивідуального буття, умови набуття особистісного статусу суб'єкта життєтворчості [8, с. 5]. Життєтворчість – особливий тип життєдіяльності, за яким кожна мить життя є творчим актом, потенційною інновацією в будь-якій сфері життя людини та культури, що забезпечується та одночасно аналізується унікальністю людини. Життєтворчість як життєва стратегія стає можливою, коли зміни циклів актуалізації та потенціалізації відбуваються не поступово, а одночасно, тобто коли цикли нарощування та втілення творчого потенціалу є нібито вкладеними один в одного. Воно спрямоване на постійну реалізацію та розвиток духовних потреб людини, що є принципово невичерпними, її прагнення до самоактуалізації. Прагнення до духовних цінностей надає людині безмежного простору для життєтворчості та можливість «фізичного й культурного безсмертя». Культивуючи духовні й творчі потреби за рахунок задоволення їх у творчому зусиллі, людина примножує творчий потенціал та екзистенційні основи життя лавиноподібно, експоненційно [4]. У соціальній сфері взаємодії виявляється у формі соціотворчості – спілкування, співтворчої взаємодії, що культивує взаємну унікальність людей – суб'єктів соціогенезу. У сфері відносин людини з культурою життєтворчість виявляється у формі культуротворчості, коли людина набуває якостей суб'єкта культури, створює її матеріальні та духовні цінності, тобто забезпечує культурогенез [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження склали: концепція саморозвитку особистості (Г. Костюк), дослідження процесів самореалізації (Л. Коростильова, А. Крилов, Д. Леонтьєв, Н. Сарджвеладзе та ін.), самоактуалізації (А. Маслоу, Р. Мей, К. Роджерс, Е. Фромм та ін.), загальнопсихологічні положення про сутність, розвиток і формування особистості у процесі життєдіяльності (І. Бех, М. Боришевський, Б. Братусь, Г. Костюк, Л. Орбан, С. Рубінштейн, О. Саннікова, Т. Титаренко та ін.), систем взаємовідносин особистості і характеру зумовленості її взаємодії з соціальним оточенням (Г. Балл, В. Кан-Калик, В. Семиченко, Т. Яценко та ін.), соціально-педагогічна концепція життєтворчості особистості (В. Доній, І. Єрмаков, Г. Несен, Л. Сохань та ін.), концепція розвитку життєтворчої активності особистості (В. Ямницький).

Теоретичні і прикладні аспекти проблеми життєтворчості тісно пов'язані з поняттям творчої особистості, її саморозвитку (Г. Костюк та ін.), самореалізації (Л. Коростильова, Н. Сарджвеладзе та ін.), самоактуалізації (А. Маслоу та ін.), саморегуляції, особистісного зростання (Н. Бітянова, В. Козлов, К. Роджерс та ін.) та виступають предметом дослідження як академічного психологічного напрямку (Н. Ануфрієва, О. Донченко, Г. Несен, Л. Сохань, А. Сухоруков, Т. Титаренко, В. Шинкарук, М. Шульга та ін.), так і новітніх підходів до вивчення закономірностей внутрішнього світу людини (С. Варламова, С. Степанов, І. Семенов та ін.).

Формулювання цілей статті: розширення змісту та уточнення сутності поняття „життєва компетентність особистості” в межах психології професійного становлення та психології життєтворчості особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія компетентності є одним із фундаментальних понять сучасної науки. Необхідно зазначити, що розуміння феномену людської компетентності розвивалося поступово, разом з накопиченням філософських та психологічних знань про людину та оточуючий її світ. Як зазначає Т. Титаренко, поняття «компетентність» знаходиться нині в епіцентрі світової думки, оскільки воно розкриває якісно нові перспективи і життєві результати освітньої діяльності [5, с. 563]. В основі концепції компетентності лежить ідея виховання компетентної людини та працівника, який не лише має необхідні знання, професіоналізм, високі моральні якості, а й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи ці знання і беручи на себе відповідальність за певну діяльність (І. Єрмаков) [1].

Серед сучасних психологічних досліджень проблеми найбільш послідовним контекстом аналізу життєвої компетентності особистості ми вважаємо концепцію життєтворчої активності В. Ямницького, в межах якої життєва компетентність особистості розглядається як одна з провідних компонент життєтворчості [8]. На думку М. Степаненко, у педагогічній теорії поняття «життєва компетентність особистості» почало розроблятися у зв'язку з новим розумінням стратегічної спрямованості освітньої діяльності, що знайшло втілення у концепції компетентісно орієнтованої освіти, яка для подальшого розвитку потребує філософського обґрунтування і залучення теоретико-методологічних доробок психологічної і соціологічної науки [4, с. 10]. Серед найважливіших доробок психологічної науки для міждисциплінарних досліджень життєвої компетентності особистості виокремлені: концептуальне оформлення і теоретичний опис проблеми життєтворчості, здійснене науковою школою життєтворчості Л. Сохань, результати діяльності якої вже впроваджені у практичну педагогічну діяльність [3, 156]. Натомість Л. Сохань вважає, що життєва компетентність є складним системним поняттям, яке не зводиться ні до знань, ні до навичок, ні до якостей. Вона вбачає у цьому утворенні, передусім, здатність особистості вирішувати проблеми в усіх сферах життєдіяльності, виконувати життєві і соціальні ролі, що ґрунтуються на життєтворчих знаннях, уміннях і

навичках, життєвих досягненнях. У структурі життєвої компетентності Л. Сохань виокремлює такі блоки життєвих здатностей: життєтворчі знання, уміння і навички (теоретичні, практичні, про світ та себе, норми поведінки); життєтворчі здатності (аналітичні, прогностичні, поведінкові); життєвий досвід (власний та інших); життєві досягнення (особисте щастя, соціальний статус, самореалізація) [3, с. 167].

В основному науковці розглядають життєву компетентність як: особистісну якість; сукупність відповідних компетенцій; певний набутий рівень розвитку знань, умінь та навичок. Під компетентністю дослідники розуміють загальну здатність і готовність особистості до дії, що ґрунтуються на знаннях та досвіді, набутих завдяки навчанню і вихованню, зорієнтованих на становлення особистості як суб'єкта людського життя та культури, активну інтеграцію в суспільство, засвоєння багатогранної рольової палітри. Життєва компетентність включає уміння: розв'язувати найрізноманітніші життєві проблеми; отримувати й аналізувати інформацію, приймати рішення; оцінювати соціальні наслідки дій; працювати в групі; розробляти й виконувати контракти; включатись у проекти, організувати свою роботу, використовувати нові інформаційні технології, проявляти стійкість перед труднощами, знаходити нові рішення. Поняття компетентності інтегрує в собі складові: когнітивну, мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову тощо. Життєву компетентність розглядають як детермінанту саморозвитку, самореалізації, самоактуалізації, життєтворчості. Вона передбачає відповідний віковим можливостям та індивідуальній історії життя рівень розвитку особистісних механізмів, зокрема таких, як наслідування, ідентифікація, імітація, емпатія, рефлексія, образ «Я», совість.

Компетентність тісно пов'язана з поняттями «зрілість», «готовність до виявлення соціальної активності», «індивідуальний стиль життєдіяльності», системою ціннісних орієнтацій особистості. Системоуворювальною складовою життєвої компетентності називають відповідальність особистості за свою долю, за свої вчинки і дії, за їх соціальні наслідки. Особистісні риси компетентної людини є близькими до рис самоактуалізованої особистості. Механізмом розвитку життєвої компетентності вчені вважають самоактуалізацію. Процес формування життєвої компетентності залежить від освітньо-культурної ситуації, в якій живе і розвивається особистість. З іншого боку, наявний рівень життєвої компетентності особистості визначає вибір нею життєвого шляху. Аналіз співвідношення вікових проміжків і завдань розвитку в контексті виявлення передумов формування життєвої компетентності особистості та результати сучасних досліджень дозволяють стверджувати, що юнацький вік є сенситивним періодом для формування основних її підструктур. Сприятливими факторами такого формування є закономірності психічного розвитку (завершення розвитку найголовніших психічних функцій, важливі новоутворення), провідної діяльності та зони найближчого розвитку. Творча спрямованість особистості сприяє цілісному розвитку можливостей людини й виявляється найбільш продуктивною позицією, що збагачує широкий спектр його проявів – професійних, соціальних, комунікативних, побутових тощо. Життєва компетентність особистості у вітчизняних дослідженнях розглядається як: особистісна якість; сукупність відповідних компетенцій; певний набутий рівень розвитку знань, умінь та навичок [6]. Включає уміння: розв'язувати найрізноманітніші життєві проблеми; отримувати й аналізувати інформацію; критично аналізувати її, приймати рішення; оцінювати соціальні наслідки дій; працювати в групі; розробляти й виконувати контракти; включатись у проекти, організувати свою роботу, використовувати нові інформаційні технології, проявляти стійкість перед труднощами, знаходити нові рішення. Поняття компетентності інтегрує в собі складові: когнітивну, мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову тощо. Життєву компетентність дослідники розглядають як детермінанту саморозвитку, самореалізації, самоактуалізації, життєтворчості. Вона передбачає відповідний до вікових можливостей та індивідуальної історії життя рівень розвитку особистісних механізмів: наслідування, ідентифікації, імітації, емпатії, рефлексії, образу «Я», совісті.

Отже, життєва компетентність є цілісним утворенням, яке становить складну системну властивість усієї особистості, що характеризує її здатність: зберігати та оптимально відтворювати, розвивати себе, своє життя, успішно діяти в різних життєвих ситуаціях, вирішувати складні життєві завдання та проблеми в усіх сферах життєдіяльності, виконувати життєві і соціальні ролі, які ґрунтуються на життєтворчих знаннях, уміннях і навичках, життєвих досягненнях.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, проблема життєвої компетентності особистості є предметом інтересу різноманітних галузей наукових досліджень. Найбільш розробленими є її педагогічний, соціально-психологічний, філософський та соціологічний аспекти. Для більшості означених досліджень притаманний підхід до розуміння проблеми життєвої компетентності як складової життєтворчості особистості. У сучасних наукових дослідженнях категорія життєвої компетентності є предметом аналізу педагогічного, соціально-психологічного, соціологічного та філософського підходів. Вона розглядається як: особистісна якість; сукупність відповідних компетенцій; певний набутий рівень розвитку знань, умінь та навичок. Більшість авторів під компетентністю розуміють загальну здатність і готовність особистості до дії, що ґрунтуються на знаннях і досвіді, набутих завдяки навчанню і вихованню, зорієнтованих на становлення особистості як суб'єкта життя і культури, активну інтеграцію в суспільство, засвоєння багатогранної рольової палітри.

Компетентність включає уміння: розв'язувати найрізноманітніші життєві проблеми; отримувати й аналізувати інформацію; критично аналізувати її, приймати рішення; оцінювати соціальні наслідки дій; працювати в групі; розробляти й виконувати контракти; включатись у проекти, організувати свою роботу, використовувати нові інформаційні технології, проявляти стійкість перед труднощами, знаходити нові рішення.

Поняття компетентності інтегрує в собі такі складові: когнітивну, мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову тощо.

Життєву компетентність вчені розглядають як детермінанту саморозвитку, самореалізації, самоактуалізації, життєтворчості. Вона передбачає відповідний віковим можливостям та індивідуальній історії життя рівень розвитку особистісних механізмів, зокрема таких як: наслідування, ідентифікація, імітація, емпатія, рефлексія, образ «Я», совість. Компетентність тісно пов'язана з поняттями «зрілість», «готовність» до виявлення соціальної активності, «індивідуальний стиль життєдіяльності», системою ціннісних орієнтацій особистості. Системоуюворювальною складовою життєвої компетентності називають відповідальність особистості за свою долю, за свої вчинки і дії, за їх соціальні наслідки. Особистісні риси компетентної людини є близькими до рис самоактуалізованої особистості. Означені положення виступають підґрунтям подальшого експериментального дослідження проблеми життєвої компетентності особистості. Водночас констатуємо недостатність висвітлення у наукових дослідженнях психологічних аспектів поняття життєвої компетентності, що викликає потребу подальшої конкретизації її психологічного змісту та визначення психологічних чинників. Зазначимо, що подальша лінія розгортання нашого дослідження буде пов'язана з системним підходом до розуміння життєвої компетентності і розглядом її у межах концепції розвитку життєтворчої активності особистості В. Ямницького.

Список використаних джерел

1. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : наук.-метод. посіб. / за ред. І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя : Центріон, 2005. – 640 с.
2. Мистецтво життєтворчості особистості : наук.-метод. посіб. У 2 ч. Ч.1. Теорія і теорія життєтворчості / редрада: В. М. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань та ін. – Київ, 1997. – 392 с.
3. Сохань Л. В. Життєтворчість як мистецтво життя / Л. В. Сохань // Психологія і педагогіка життєтворчості. – Київ, 1996 – С. 156 – 167.
4. Степаненко М. Д. Життєва компетентність особистості: концептуальні засади та соціальні виміри : дис. ... канд. філософ. наук : 19.00.03 / М. Д. Степаненко. – Харків, 2006.
5. Титаренко Т. М. Вічне прагнення до життєвих змін / Т. М. Титаренко // Розвиток пед. і психолог. наук в Україні, 1992 – 2002 : зб. наук. пр. до 10-річчя АНП України / АПН України. – Харків : ОВС, 2002. – Ч. 1. – С. 563 – 579.
6. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В. Б. Шапар. – Харків : Прапор, 2007. – 640 с.
7. Шевченко Н. Ф. Особливості формування компонентів професійної спрямованості у майбутніх психологів / Н. Ф. Шевченко // Наук. вісн. Миколаїв. держ. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. / за ред.: С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. – Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2012. – Т. 2, вип. 8. – С. 344-350.
8. Ямницький В. М. Розвиток життєтворчої активності особистості: теорія та експеримент : монографія / В. М. Ямницький. – Одеса : ПНЦ АПН України : СВД Черкасов М.П., 2006 – 362 с.

References

1. Zhyttjeva kompetentnist' osobystosti: vid teorij do praktyky : nauk.-metod. posib. / za red. I. G. Jermakova. – Zaporizhzhja : Centrion, 2005. – 640 s.
2. Mystectvo zhyttjetvorchosti osobystosti : nauk.-metod. posib. U 2 ch.Ch.1. Teorija i teorija zhyttjetvorchosti / redrada: V. M. Donij, G. M. Nesen, L. V. Sohan' ta in. – Kyi'v, 1997. – 392 s.
3. Sohan' L. V. Zhyttjetvorchist' jak mystectvo zhyttja / L. V. Sohan' // Psyhologija i pedagogika zhyttjetvorchosti. – Kyi'v, 1996 – S. 156 – 167.
4. Stepanenko M. D. Zhyttjeva kompetentnist' osobystosti: konceptual'ni zasady ta social'ni vymiry : dys. ... kand. filosof. nauk : 19.00.03 / M. D. Stepanenko. – Harkiv, 2006.
5. Tytarenko T. M. Vichne pragnennja do zhyttjevych zmin / T. M. Tytarenko // Rozvytok ped. i psyholog. nauk v Ukrai'ni, 1992 – 2002 : zb. nauk. pr. do 10-rihchja ANP Ukrai'ny / APN Ukrai'ny. – Harkiv : OVS, 2002. – Ch. 1. – S. 563 – 579.
6. Shapar V. B. Suchasnyj tлумachnyj psyhologichnyj slovnyk / V. B. Shapar. – Harkiv : Prapor, 2007. – 640 s.
7. Shevchenko N. F. Osoblyvosti formuvannja komponentiv profesijnoi' sprjamovanosti u majbutnih psyhologiv / N. F. Shevchenko // Nauk. visn. Mykolai'v. derzh. un-tu im. V. O. Suhomlyns'kogo : zb. nauk. pr. / za red.: S. D. Maksymenka, N. O. Jevdokymovoi'. – Mykolai'v : MNU im. V. O. Suhomlyns'kogo, 2012. – T. 2, vyp. 8. – S. 344-350.
8. Jamnyc'kyj V. M. Rozvytok zhyttjetvorchoi' aktyvnosti osobystosti: teorija ta eksperyment : monografija / V. M. Jamnyc'kyj. – Odesa : PNC APN Ukrai'ny : SVD Cherkasov M.P., 2006 – 362 s.

Demchuk O.O., Lazarencuk V.V. LIFE COMPETENCE AS THE BASIS OF OWN LIFE AND PROFESSIONAL SUCCESS.

In the state program of modernization of education competence approach announced an important conceptual positions updating its content. Thus singled out as a central concept of "life competencies" as such, has an integrative nature and ensure the efficiency of the individual in society. The educational system of modern society is designed to

meet the needs of society in a variety of high-level competences. The process of formation of vital competence of personality with their own age, psychological, structural and dynamic patterns, which aimed at highlighting, appointed research. Category competence is one of the fundamental concepts of modern science. It should be noted that the understanding of the phenomenon of human competencies developed gradually, along with the accumulation of philosophical and psychological knowledge about man and the surrounding world. Thus, the problem of vital competence of personality is the subject of interest in various areas of research. The most developed is its educational, social, psychological, philosophical and sociological aspects. For most of the mentioned studies typical approach to the understanding of life competence as part life creativity the personality.

Key words: *life competence, professional success, personality, training, life creativity, personal maturity, self-realization.*

УДК 159.922.8:159.923.2–057.875

О.Б. ДЕМ'ЯНЮК, О.І. КОСАРСЬВА

МОДАЛЬНОСТІ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ ЯК СКЛАДОВА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ

В статті відображено результати експериментального дослідження модальності світосприйняття як складової індивідуальної свідомості студентської молоді. Запропоновано комплекс діагностичних методик, що включає в себе методики: «Соціально-психологічний аналіз індивідуальних моделей світу» (Г. Малюченко, В. Смірнов); «Визначення рівня суб'єктності» (М. Ісаков), проєктивна методика «Символічні проби». Виділено рівні розвитку індивідуальної свідомості студентської молоді. Доведено, що у студентів, яких ми умовно віднесли до високого рівня розвитку індивідуальної свідомості, переважає організмична модальність світосприйняття, до середнього – механістична модальність; до низького – антагоністична та хаотична. Виявлено, що для більшості респондентів характерним є поєднання досить різноманітних, часом суперечливих цілей, смислів, цінностей і типів ставлення особистості до світу в цілому, до оточуючих людей і виникаючих проблем.

Ключові слова: *модель світу, модальність світосприйняття, індивідуальна свідомість, студентська молодь, рівні розвитку.*

В статтє отобразены результаты экспериментального исследования модальности мировосприятия как составляющей индивидуального сознания студенческой молодежи. Предложен комплекс диагностических методик, включающий в себя методики: «Социально-психологический анализ индивидуальных моделей мира» (Г.Малюченко, В.Смирнов) «Определение уровня субъектности» (М. Исаков), проективная методика «Символические пробы». Выделено уровни развития индивидуального сознания студенческой молодежи. Доказано, что у студентов, которых мы условно отнесли к высокому уровню развития индивидуального сознания, преобладает организмическая модальность мировосприятия, к среднему – механистическая модальность; к низкому – антагонистическая и хаотическая. Выявлено, что для большинства респондентов характерно сочетание достаточно разнообразных, порой противоречивых целей, смыслов, ценностей и типов отношения личности к миру в целом, к окружающим людям и возникающим проблемам.

Ключевые слова: *модель мира, модальность мировосприятия, индивидуальное сознание, студенческая молодежь, уровни развития.*

Постановка проблеми. Прагнення до цілісного осмислення людиною своєї природи і сутності є важливим у всі часи існування людської культури і свідомості. На сучасному етапі розвитку психологічної науки виникає значний інтерес до цілісного всеосяжного осмислення людини. Кінцевою метою будь-якої науки є намір описати світ з позиції його цілісності, тобто як глобальне системне утворення. Динамічні та радикальні зміни, що відбуваються в сучасному світі, істотно впливають на кожну людину, відображаючись в її індивідуальній свідомості. Адаптація до нових соціокультурних та економічних умов передбачає якісні зміни в способі життя людей, що безпосередньо відображається на їх світосприйнятті, зокрема, на соціально-психологічних модальностях сприйняття світу, певних типах уявлень про світ, насамперед, студентської молоді як найбільш відкритої до змін частини суспільства. Студентський вік є сенситивним періодом у формуванні та розвитку образу світу, який розуміється як певна цілісна, багаторівнева система уявлень людини про світ, інших людей, себе, власну діяльність. Аналіз особливостей сприйняття світу і себе у світі студентами є важливим практичним завданням у сучасних умовах гуманізації освіти, основною метою якої є особистісне та професійне самовизначення, самореалізація, де студент виступає експертом власного життєвого світу.

Світосприйняття визначається як система поглядів, понять і уявлень про оточуючий світ, тобто як загальне сприйняття світу та ставлення до нього. Сприйняття зовнішнього світу відбувається через призму внутрішнього світу, а саме, через певні модальності світосприйняття. К. Юнг був першим, хто чітко сформував концепцію взаємозв'язку між конкретним змістом наших уявлень про світ і нашою здатністю до саморозуміння, до розуміння своєї ролі і місця у світі [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження уявлень людини про саму себе, про навколишній світ становить значний інтерес в контексті сприйняття структурної організації індивідуальної

З М І С Т

Павелків Р. В. Формування та розвиток здатності до моральної рефлексії в процесі активного соціально-психологічного навчання молодших школярів	5
Артемова О. І. Вплив рівня розвитку креативності на адаптацію студента-першокурсника.....	10
Бабій М. Ф. Важливість здібностей у вербальній взаємодії педагогів.....	14
Березюк Т. П. Формування професійної компетентності майбутніх менеджерів на засадах компетентнісного підходу в контексті європейського простору вищої освіти.....	18
Богдан Ж. Б., Підбуцька Н. В. Мотиваційні предиктори спрямованості особистості.....	24
Борейчук І. О., Матухно Є. В. Використання фотоспогадів у позитивній мотивації індивіда	27
Бульчик Т. І., Мушкевич М. І. Психологічні особливості особистісного та сімейного функціонування учасників АТО.....	31
Бучко В. Б. Психологічні аспекти сприймання справедливості через призму культури бідності та багатства.....	36
Бушуєва Т. В. Взаємозв'язок особистісних особливостей та копінг-стратегій жінок у період дорослішання.....	41
Веремійчук Т. А. Психологічні особливості переживання кризи студентської молоді в Україні	46
Воробійов А. М., Демчук О. О. Медіа залежність як різновид психічних відхилень.....	49
Ганкевич О. В. Вплив психотравмуючих факторів на життєдіяльність молодих та зрілих подружніх пар.....	54
Главінська О. Д. Професійне самоусвідомлення та самовизначення студентської молоді у становленні особистісної суверенності.....	59
Грипич С. Н. Розвиток професійної мотивації студентів психолого-педагогічних спеціальностей в процесі навчання у ВНЗ	63
Грицюк І. М. Арт-терапія в роботі практичного психолога з дітьми, які мають емоційні порушення.....	67
Демчук О. О., Лазарчук В. В. Життєва компетентність як підґрунтя власної життєвої і професійної успішності.....	71
Демянюк О. Б., Косарєва О. І. Модальності світосприйняття як складова індивідуальної свідомості молоді.....	75
Дучимінська Т. І., Хлівна О. М. Роль лабораторного практикуму з психодіагностики та клінічної психології у виявленні проявів особистісної безпорадності студентів.....	79
Ivashkevych E. E. Psycholinguistic aspects of comic book narration.....	84
Івашкевич Е. Унікальність особистості та структура соціального інтелекту педагога.....	88
Камінська О. В. Система засобів подолання схильності до інтернет-залежності на основі ресурсного підходу.....	92
Карковська Р. І. Деструктивні позиції осіб з близького соціального оточення щодо вдів загиблих учасників АТО.....	96
Кирилова Д. С. Психологічна готовність до материнства в структурі життєвих смислів жінки: теоретико-методологічний аналіз.....	101
Кідалова М. М. Емоційні бар'єри студентів ВНЗ: психологічні особливості прояву в умовах адаптаційного періоду	105
Клочек Л. В. Розвиток уявлень про соціальну справедливість у дошкільному дитинстві	110
Корчакова Н. В. Егоїстична мотивація як перешкода у розвитку просоціальної поведінки підлітка	114
Котлова Л. О., Марчук К. А. Психологічні особливості творення поетичного тексту (за науковим трактатом І. Франка "Із секретів поетичної творчості").....	120
Коць М. О., Онопченко І. В., Озоровський І. В. Роль мотиваційних чинників у професійному самовизначенні підлітків з особливими потребами.....	124
Коширець В. В. Особливості надання психологічної допомоги особам з ПТСР	128
Крюкова Л. В. Критерії формування особливостей емоційної сфери молодшого школяра	133
Кряж І. В., Гранкіна-Сазонова Н. В. Довіра й емоційний інтелект як предиктори особистісного благополуччя студентів-психологів	137
Кузьмін В. В. Концептуалізація соціально-психологічних процесів виникнення, формування й розвитку спільноти дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, їх інтеграція в сучасне суспільство	143
Кулаков Р. С. Особливості впливу профільного навчання на вибір старшокласниками сфери майбутньої професійної діяльності	147
Кулакова Л. М. Психологічні особливості розуміння текстової інформації молодшими школярами в умовах навчальної діяльності	153
Лисак Н. О., Петренко Н. В. Теоретико-методологічні підходи щодо структури внутрішньоособистісного конфлікту в період юнацького студентського віку	157
Литвинчук Л. М. Оцінка індивідуальних особливостей трансперсональної поведінки залежних від опіодів	162
Литвиненко С. А., Ямницький В. М. Формування професійної ідентичності майбутніх учителів	167
Луценко О. Л., Габелкова О. Є. Конструювання методики схильності до низької фізичної активності – процедура та результати.....	171

Луцик Г. О. Чинники схильності підлітків до девіантної поведінки	175
Магдисюк Л. І. Психологічні особливості якості життя осіб з серцево-судинними захворюваннями.....	180
Mykhalchuk N. O., Yatsuryk A. O. The problem of understanding in psychology: philosophical and methodological background	184
Мушкевич М. І. Моделі організації психологічного супроводу сімей, які мають проблемних дітей	188
Назаревич В. В., Борейчук І. О. Фотографія як засіб ресурсування психоемоційного стану індивіда.....	192
Назарець Л. М. Особливості взаємодії у конфліктах та конструктивні прийоми їх подолання	197
Новік Л. О., Хупавцева Н. О. Вікові особливості становлення професійного іміджу особистості	202
Оксентюк Н. В. Мікромоменти позитивного резонансу	206
Павелків В. Р., Панасюк В. М. Прояви ознак фанатизму як соціального явища: на прикладі молодіжних субкультур	211
Петренко О. Б. Проблема самореалізації особистості у концепції М.М. Рубінштейна	215
Позднишев Є. В. Роль інструментів психотехнологій у формуванні та просуванні іміджу суб'єктів спортивної діяльності	220
Помилуйко В. Ю. Психологічні механізми розвитку ключових компетентностей у дорослому віці	225
Романюк В. Л. Дослідження психічного здоров'я особистості за рівнем тривожності	230
Рудюк О. В. Смыслодіяльна детермінація переживання кризи у безробітних.....	234
Рудь Г. В., Косарєва О. І. Психологічний аналіз прояву особистісних характеристик першокурсників	239
Савелюк Н. М. Психологічні аспекти проблеми взаємозв'язку релігійної активності та суб'єктивного благополуччя	244
Созонюк О. С. Розвиток професійного мислення майбутніх психологів у процесі фахової підготовки.....	250
Ставицька О. Г., Ставицький Д. О. Динаміка змісту особистісно-мотиваційної сфери студентів за час навчання у вузі	254
Старинська Н. В. Адаптаційний потенціал як чинник професійної самореалізації особистості.....	259
Столярчук О. А. Динаміка професійного Я-образу майбутніх фахівців.....	263
Сторож О. В., Дружиніна І. А. Психологічні особливості адаптації та творчої реалізації особистості у соціумі	268
Ткаченко О. А. Аналіз факторів професійного саморозвитку як підгрунтя самопроекування учителів.....	272
Ткачишина О. Р. Психологічна безпека особистості та явища стереотипізації у сучасному інформаційному середовищі	277
Федоренко Р. П., Лех Т. Л. Аналіз особливостей ставлення сучасних підлітків до "груп смерті" та небезпечних ігор у соціальних мережах	281
Фенина О. Я. Проблема рефлексії та рефлексивності особистості у становленні професійного самоменеджменту	286
Хомич І. С. Самооцінка дитини молодшого шкільного віку як передумова забезпечення контролю за діяльністю з точки зору нормативних критеріїв.....	291
Шаповал І. М. Дослідження психологічних чинників формування професійної ідентичності студентів-психологів.....	295
Шкарлатюк К. І., Сойко О. В. Медитативні казки як ресурс особистісного розвитку дитини з психофізичними порушеннями.....	300
Яцюк Н. О. Особливості морального розвитку молодших школярів у сучасних умовах	304
Відомості про авторів	312

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Упорядники:
проф. **Павелків Р. В.**, доц. **Корчакова Н. В.**

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 20.04.2017 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Замовлення № 27042015 Наклад 300

Віддруковано засобами різнографічного друку
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету
33027, Рівне, вул. С.Бандери, 12; тел.: 0-362-26-48-83

П - 86 **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 8 / упоряд.
Р. В. Павелків ; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне :
РДГУ, 2017. – 318 с.

УДК 159.9+316.6
ББК 88

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017